

Doktori szemináriumtól kutatócsoportig: a csoportos tudományos kutatás és publikálás deskriptív modellezése

Károly Krisztina

ELTE BTK Angol-Amerikai Intézet
E-mail: karoly.krisztina@btk.elte.hu
<https://orcid.org/0000-0002-2616-1254>

Kivonat: Tanulmányomban egy doktori szeminárium példáján keresztül mutatom be azokat a tapasztalatokat, lehetőségeket és kutatómódszertani tényezőket, amelyek hatékonyan járulhatnak hozzá a csoportosan végzett kutatómunka eredményességéhez, majd a kutatási eredmények sikeres publikálásához. Dolgozatom az ELTE Fordítástudományi doktori programján oktatott egyik kurzusra épül, hogy azt mint esetet felhasználva tegyen javaslatot ebben a speciális kontextusban végzett csoportos tudományos kutatás és publikálás folyamatának leíró jellegű modellezésére. E deskriptív folyamatmodellek az analóg modellek csoportjába tartoznak és folyamatábrában szemléltetik a tudományos kutatás és publikálás résztvevőit, összetevőit, ezek időbeli eloszlását és egymáshoz való relációját. Bár a modellek egy fordítástudományi PhD szemináriumtól indulnak ki, nem csupán a fordítástudományra és a doktori szemináriumra alkalmazhatók, hanem ennél tágabb értelemben: más tudományterületeken és kontextusokban, kisebb vagy nagyobb csoportokban végzett kutatás és publikálás esetében is. A modellezési kísérlet mellett a tanulmány bemutatja a csoportos kutatómunka nehézségeit, feltételeit, valamint azokat a személyes kvalitásokat, amelyekre a csoporttagoknak és vezetőjüknek szüksége lehet az eredményes és sikeres munka érdekében. Dolgozatom azoknak a minőségi standardoknak az összefoglalásával zárul, amelyek általában kihívásokat jelentenek az empirikus kutatások módszertani tervezése során, de megfelelően irányított és elvégzett csoportmunkával hatékonyan biztosíthatók nem csak a kutatás, hanem az eredmények alapján készülő publikáció vonatkozásában is.

Kulcsszavak: modell, fordítástudomány, kutatómódszertan, kutatócsoport, tudományos kutatás, publikálás

Hivatkozás: Károly K. 2024. Doktori szemináriumtól kutatócsoportig: a csoportos tudományos kutatás és publikálás deskriptív modellezése. *Fordítástudomány* 26. évf. 1. szám 5–19.

DOI: <https://doi.org/10.35924/fordtud.26.1.1>

1. Bevezetés

Korunkban a legtöbb kutatási terület interdiszciplináris természetű, a fordítástudományi kutatások sem kivételek ez alól. A fordítástudomány olyan interdiszciplinává (Snell-Hornby, Pöchhacker és Kaindl 1994) nőtte ki magát, amely számos tudományterület és kutatói perspektíva együttműködésében valósul meg. Nem véletlen ezért, hogy számos téma tudományos vizsgálata kisebb vagy nagyobb kutatócsoportok együttműködését feltételezi. A közös munka azonban nem mindig egyszerű: a siker számos szakmai, személyes, intézményi, és – nemzetközi kutatások esetében – kulturális tényező összhangján múlik.

Tanulmányomban arra a kérdésre keresek választ, hogy melyek azok a körülmények, feltételek és személyes kvalitások, amelyek – megfelelő kombinációban – hozzásegíthetnek a csoportosan végzett kutatómunka és publikálás eredményességéhez. Meglátásaim az elmúlt harminc év során előbb tanítványként, később tanárként, részben önállóan, részben különféle csoportokban végzett oktatói és tudományos kutatói munkám során szerzett tapasztalataimra épülnek. Dolgozatom célja, hogy rendszerbe foglalja ezeket és leíró szemlélettel modellezze a csoportos tudományos kutatás, majd az eredmények felhasználásával történő közös publikálás fő elemeit, relációikat és időbeli eloszlásukat. A két deskriptív folyamatmodell a képszerű, ún. analóg modellek csoportjába sorolható¹ (Károly 2014: 61). Kitérek a csoportos kutatómunka nehézségeire, feltételeire, valamint azokra a személyes kvalitásokra is, amelyekkel a csoporttagoknak és vezetőjüknek rendelkezniük szükséges az eredményes munkához. Tanulmányom – a kapcsolódó mértékadó kutatómódszertani szakirodalom felhasználásával (pl. Brown 1988, Chesterman 2000, 2007, Creswell 2009, Dörnyei 2019, Hatch és Lazaraton 1991, Holliday 2002, Saldanha és O'Brien 2014) – azoknak a minőségi standardoknak az összefoglalásával zárul, amelyek általában kihívásokat jelentenek az empirikus kutatások módszertani tervezése során, de kellően irányított és elvégzett csoportmunkával megfelelő szinten biztosíthatók nem csupán a kutatás, hanem az annak alapján készülő közös publikáció esetében is.

2. A doktori szeminárium mint a kutatás kontextusa

2.1. Kutatómunka a doktori szeminárium keretein belül

A tanulmányban megfogalmazott javaslataimat és gyakorlati iránymutatásaimat egy doktori szeminárium példáján keresztül mutatom be, melyet az ELTE Fordítástudományi doktori programján tartottam a programvezető, Klaudy Kinga professzor asszony felkérésére. A választásom azért esett erre a kurzusra, mert jól

¹ Ebbe a csoportba tartoznak az erőfeszítés-modellek és a műveleti modellek is.

példáz egy olyan esetet, amikor a közös munka során az ismeretelsajátítás (kompetenciafejlesztés) mellett a doktoranduszoknak olyan nem csupán szakmai, hanem emberi képességei is kialakulhatnak vagy tovább fejlődhetnek, amelyekre a későbbi kutatómunkájuk során nagy szükségük lehet. Fontos azonban megjegyezni, hogy ez a fajta szakmai fejlődési/érési folyamat nem csupán ebben a kontextusban és ilyen eszközökkel alakítható ki, de az itt feltárt pozitív tapasztalatok több csoportomban megismétlődtek.

A fordítás szövegteni kérdései című kurzus² fókuszában a fordítási szövegalkotás tudományos vizsgálata állt, célja pedig az volt, hogy a hallgatók megismerjék a fordítási szöveg³ (Károly 2007: 11) és a fordítási szövegalkotás sajátosságait – főként, de nem kizárólag – az eredetileg az adott nyelven született szöveggel és az annak létrehozását kísérő (eredeti) szövegalkotási folyamattal összevetve. A kurzusnak volt egy másik fontos vállalása is: hogy rávilágítson azokra a speciális kutatómódszertani tudnivalókra, amelyek a fordítási szöveg tudományos vizsgálatához szükségesek. Ezért a közös szemináriumi munka során a doktoranduszok (1) megismerték az elméleti és kutatómódszertani hátteret: (1a) a szövegelemzés módszertani tudnivalóit, (1b) a szöveg tudományának releváns elméleti iskoláit és empirikus eredményeit, (1c) ezek alkalmazási lehetőségeit a fordítás tanulmányozásában; (2) gyakorlati tapasztalatot szereztek szövegek (fordítások, párhuzamos szövegek stb.) elemzésében részben ún. próbaelemzések készítésével (házi feladatként szempontok alapján, majd az órán közösen), részben pedig a szemináriumi dolgozat elkészítésével. Utóbbiban arról adtak számot, hogy képesek alkalmazni az elsajátított elméleti és módszertani ismereteket szövegek (fordítások, forrásszövegek) mélyreható elemzésére, majd a vizsgálataik alapján az eredményekből értelmes, eredeti/újszerű következtetések megfogalmazására.

A próbaelemzések olyan kisebb feladatok, melyek során a hallgatók az általuk választott szövegeken (saját korpuszból vagy érdeklődés alapján) az órán tárgyalt különféle elméletek vagy elemző modellek felhasználásával dolgoznak és keresnek választ a szövegeikhez kapcsolódó kérdéseikre. A feladat célja kettős: (1) szembeesíti a doktoranduszokat az elméletek/modellek alkalmazása során felmerülő esetleges problémákkal (pl. ha egy, az angol nyelvre kidolgozott elmélet nem vagy csak bizonyos módosításokkal alkalmazható más nyelv(ek)re, vagy ha egy adott műfaj leírására készített modell csupán megkötésekkel vagy korrekciókkal alkalmazható ugyanarra a műfajra a célnyelven); (2) segíti őket – a probléma órai közös elemzésén/megvitatásán keresztül – ezek szakszerű, valamint elméleti és kutatómódszertani szempontból is adekvát megoldásában.

² A kurzust 2004 óta tanítom az ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskola Fordítástudományi doktori programján – a szöveg tudományának fejlődésével összhangban – részben változó fókuszokkal és tartalommal.

³ Fordítási szövegnek „a fordítás eredményeképpen keletkezett célnyelvi szöveget” nevezem (Károly 2007: 11).

Általában e közös munka során derül fény olyan problémákra, jelenségekre (és ez történt az itt bemutatott konkrét esetben is), amelyek egyszerre többeket érdekelnek (pl. egy elmélet/modell, műfaj vagy elemzési/mérési kérdés). Ilyenkor „fejlődik ki” az a közös, csoportos kutatás, amely végül elvezet az eredményeink közös disszeminációjához is: a csoportos cikkíráshoz⁴ vagy közös konferencia-előadás megtartásához. A példaként említett kutatás konkrét céljai, kérdései, eredményei és következtetései Károly, Karádi, Olgyay-Fekete és Sulyok (2022), valamint Károly, Csiborné Horváth, Engel és Van Waarden (2022) tanulmányában részletesen olvashatók, ezért ezekre itt nem térek ki.

2.2. Nehézségek az önálló munkában

A csoportos munkának, ahogy az önállóan végzettnek is, számos előnye és nehézsége van. A következőkben ezeket fogom tárgyalni. Előtte azonban szeretnék rámutatni azokra az önálló elemzőmunkában rejlő nehézségekre és korlátozó tényezőkre a szövegvizsgálatokban, amelyekre részben vagy egészben megoldást jelenthet, ha másokkal együtt dolgozunk.

Ha egyedül dolgozunk, az emberi teljesítőképesség korlátai folytán viszonylag kis korpuszt lehet manuálisan elemezni és kevés változót tudunk vizsgálni. A szövegvizsgálatokban ez azért probléma, mert a szöveg komplex jelenség (de Beaugrande 1997), és ezért a megismerése hasonlóan komplex, több szempontú – nagy mintán elvégzett, több szövegváltozóra kiterjedő – megközelítést igényel. Szintén nehézséget okozhat, hogy az elemzés kapcsán felmerülő kérdéseket (akár az elméletben, akár az elemzés módszereiben) nem tudjuk olyannal megbeszélni, aki számára hasonló (szerzői szintű) jelentőséggel és felelősséggel bírna annak kellően szakszerű megválaszolása.

Az önállóan végzett munkának veszélye az is, hogy hibázhatunk benne (pl. ha nem jól kategorizálunk, vagy nem vesszük észre valami fontosat a szövegben/adatokban). Egyedül dolgozva jellemzően a megbízhatóság ellenőrzése csak a „belső” megbízhatóság (angolul: *intra-coder reliability*) ellenőrzésével történhet és nem kódozók közötti megbízhatóság (angolul: *inter-coder reliability*) vizsgálatával (hacsak ezzel meg nem bízunk külön valakit) (Károly 2022: 33). Végül pedig, gyakori nehézsége az egyedül végzett kutatásnak, hogy a munka során túl „közel kerülünk” hozzá, s így sokszor „a fától nem látjuk az erdőt”: nem vesszük észre az esetleges gyengeségeit, hiányzik a kívülálló külső, objektív (kevésbé érintett) perspektívája.

⁴ Az itt bemutatotthoz hasonló, a tanítványaimmal folytatott közös kutatás eredményeként több publikációnk született magyarul és angolul: Károly, Árvay, Edwards, Fekete, Kolláth és Tankó (2000); Károly, Abrányi, Kovalik-Deák, Laszkács, Mészáros és Seresi (2012, 2013); Károly, Karádi, Olgyay-Fekete és Sulyok (2022); Károly, Csiborné Horváth, Engel és Van Waarden (2022). Doktori tanítványok írásait tartalmazó kötetek, melyekben társszerkesztő voltam: Frank és Károly (2010); Károly és Föris (2010); Frank és Károly (2012); Károly és Föris (2015); Károly és Holló (2007–2017).

3. A csoportos kutatás és szakcikk írás

3.1. Nehézségek

A kutatócsoportban végzett munkának – legyen szó magáról a kutatómunkáról vagy az eredmények közléséről – számos nehéz eleme lehet. Az egyik ilyen abból fakad, hogy nem vagyunk egyformák, s így nem azonosak a készségeink és kompetenciáink. Erre a feladatelosztás során kiemelt figyelmet kell szentelni, hogy az egyes részfeladatok biztosan olyanok kezébe kerüljenek, akik azt kellő szakértelemmel el tudják végezni. Szintén feszültség lehet abból, hogy általában eltérő munkatempóban dolgozunk. A feladatteljesítés során ezért fontos, hogy jól ismerjük egymást, vagy legalább a csoport vezetője kellő mértékben ismerje a csoporttagokat ahhoz, hogy olyan időbeli ütemezésben dolgozzanak, hogy a közös munka határidőre elkészüljön.

Az elemzőmunka során komoly problémák fakadhatnak abból, ha nem egyforma munkamódszerrel dolgozunk (pl. részletesség mértéke, jelölések, hivatkozás módja). Az elemzés megbízhatósága érdekében az alkalmazott módszereket egyeztetni és egységesíteni szükséges. A kutatás alapján készülő írás esetében – legyen szó kutatási beszámolóról, tanulmányról vagy könyvről – elvárás az, hogy akkor is egységes stílusú szöveg legyen, ha azt többen írják. Ez nem könnyű feladat, hiszen mindenkinek más a stílusa. A véglegesítés során ezért időt és figyelmet kell fordítani arra, hogy a keletkező írás mind stílusában, mind nyelvi megformálásában és formai sajátosságaiban (hivatkozások, címsorok, ábrák, táblázatok stb.) koherens és egységes legyen. Mindebből pedig könnyen látható, hogy ha többen dolgozunk együtt, bizonyos időközönként egyeztetnünk kell a kérdéseket, és nem mindent lehet (személyes vagy online) találkozás nélkül megoldani.

3.2. Feltételek

Ahhoz, hogy a fenti nehézségeken sikerrel túljussunk, számos feltétel teljesülése szükséges. Talán az első és legfontosabb, ami összetarthat egy kutatói közösséget, a közös motiváció (pl. kell publikálni, kreditet szerezni, konferencián előadni). Hasonlóan erős ereje van a közös érdeklődésnek (pl. ha van egy olyan téma, amely többeket nagyon érdekel).

Ha a csoportnak kettőnél több tagja van, elengedhetetlen, hogy legyen egy vezetője, koordinátora, aki kellően ismeri a többieket és elegendő kutatási tapasztalata van ahhoz, hogy a munkát, a módszereket, az időbeosztást stb. meg tudja szervezni. Jelentős segítség a közös kutatáshoz, ha van hozzá egy közösen kialakított, mindenki által elfogadott működési keret, vagyis munkaterv (szabályok, részfeladatok, felelősök, határidők: *ki – mit – hogyan – mikorra* csinál meg). Ahogy a fentiekben már utaltam rá, megkönnyíti a munkát, ha a csoport egy szintén közösen megválasztott munkamódszerrel dolgozik. Csökkenti ugyanis a későbbi korrekciók szükségességét, ha már a munka megkezdése előtt, előre egyeztetjük,

mit hogyan csinálunk (hogyan ábrázolunk, illusztrálunk; milyen jelöléseket alkalmazunk stb.). Ehhez pedig fontos a közösen kialakított munkaterv betartása, vagyis a munkafegyelem: ha egyvalaki megszegi a megállapodást, azzal az egész csoport sikerét veszélyeztetni. Komoly felelőssége van ezért a közös munkának.

Vannak ugyanakkor olyan tényezők is, amelyeket már nehezebb irányítani, tudatosan befolyásolni – ezek a csoport tagjainak személyes kvalitásaihoz kapcsolódnak. A siker szempontjából lényeges feltétel, hogy legyen bizonyos szintű „kémia” a csoport tagjai között: szimpátiával viszonyuljanak egymáshoz, törekedjenek a megértésre, elfogadásra és egymás támogatására. Általában azok a kutatócsoportok a legsikeresebbek, amelyekben többségükben kooperatív emberek vesznek részt, akik szívesebben dolgoznak együtt, mint egyedül.

Végül pedig meg kell említeni még két feltételt, amelyek nélkül sem a kutatómunka, sem a közös kutatás alapján készülő írás nem tud megvalósulni. A csoport működéséhez feltétlenül szükséges, hogy legyen lehetőség (idő, hely), hogy bizonyos időközönként a tagok találkozzanak (személyesen vagy online). Amikor pedig a megírásra kerül a sor, kell valaki, aki az írást megszerkeszti és egységesíti (tartalmában, stílusában, formátumában stb.).

3.3. Személyes kvalitások: csoporttagok

Míndezek alapján kirajzolódni látszanak azok a személyes tulajdonságok, amelyek egy jól működő kutatócsoport tagjait ideális esetben jellemzik:

- együttműködésre való képesség / hajlandóság;
- motiváltság;
- alkalmazkodási készség;
- felelősségtudat (annak elfogadása, hogy ha nem tartom be a közösen kialakított szabályokat mindenki „bűnhődik”);
- munkafegyelem (munkaterv követésének képessége);
- rendszerszemlélet (lássuk a részekből hogy áll össze az „egész”, s ebben mi a személyes szerepünk);
- önbizalom és önismeret (tudjam, mit vállalhatok, mit nem);
- türelem és tisztelet mások felé (pl. ha valakinek valami nehezebben vagy lassabban megy);
- időérzék.

3.4. Személyes kvalitások: csoportvezető

Ahogy a korábbiakban említettem, az eredményes munkához szükség van egy olyan személyre, aki tudása, képességei és tapasztalatai révén képes a csoport munkájának irányítására, összehangolására, vagyis egy csoportvezetőre (kutatási vezetőre). A vezetőnek rendelkeznie kell a 3.3. részben említett tulajdonságokkal épp úgy, mint számos további kvalitással:

- szervezőképesség;
- kutatási tapasztalat;
- elméleti és kutatómódszertani tudás (a felmerülő kutatási problémák megfelelő kezeléséhez);
- konfliktuskezelési képesség, tapasztalat (a közös munka során a csoporttagok vagy a kutatás résztvevőihez kapcsolódóan felmerülő konfliktusok megoldására);
- rutin a tudományos írás folyamatában (a kutatás alapján készülő dolgozat megírásának megszervezéséhez: ki mely részeket írja meg, mikorra, ki szerkeszti össze a részeket és egységesíti a tanulmányt a tartalmi és formai kritériumok mentén stb.);
- jó tudományos írásképesség (hogy kellő mélységben ismerje a tudományos írásművel szemben támasztott minőségi követelményeket).

4. Deskriptív folyamatmodellek

A következőkben a csoportos tudományos kutatás és a közös munka alapján készülő tanulmány (pl. a tudományos folyóiratcikk) megírására irányuló folyamat modellezésére teszek kísérletet azzal a szándékkal, hogy segítséget nyújtsak azoknak, akik hasonló munkára vállalkoznak vagy ilyen megbízást kaptak, de még nincs tapasztalatuk benne. Ahogy a tanulmány elején említettem, az itt bemutatott sajátosságok és javaslatok az eddigi tudományos munkámra és együttműködéseimre épülnek, és egy konkrét példán keresztül láttatják azt az utat, amely számunkra sikerrel végződött. Ez azonban nem jelenti azt, hogy más út vagy más stratégiák nem lehetnének hasonlóan sikeresek, mint ahogy azt sem, hogy a modellek csupán a fordítástudományra és a doktori szemináriumra volnának alkalmazhatók. Tapasztalataim és más hasonló kurzusaim arra engednek következtetni, hogy a bemutatásra kerülő folyamatmodellek tágabb értelemben, más tudományterületeken és kontextusokban, kisebb vagy nagyobb csoportokban végzett kutatás és publikálás estére is érvényesíthetők.

4.1. A csoportos kutatómunka modellezése

A kutatócsoportban végzett tudományos munka megtervezése során három kérdéskört célszerű szem előtt tartani (ld. 1. ábra):

- (1) *mit és miért* vizsgálunk;
- (2) *hogyan* vizsgáljuk;
- (3) *milyen eredményeket* várunk.

A kutatás tárgyának (annak, hogy *mit* vizsgálunk) és relevanciájának, illetve motivációjának (hogy azt *miért* vizsgáljuk) meghatározása során a következő feladatok elvégzésére van szükség:

- a kutatási téma meghatározása;
- a probléma azonosítása a témában;
- a téma és a hozzá kapcsolódó kutatás relevanciájának indoklása;
- a kutatási célok meghatározása;
- a kutatási kérdések és – amennyiben releváns – hipotézisek alkotása;
- a kutatás „hasznának” megállapítása (milyen gyakorlati alkalmazhatósága, hasznosíthatósága van; elméleti szinten a szakterület mely alterülete(i) számára hoz újszerű eredményt stb.).

Ha már tudjuk pontosan, hogy mit vizsgálunk, megtervezhető a kutatás mikéntje, vagyis hogy milyen (kvantitatív, kvalitatív vagy kevert módszerű) kutatási paradigmát követve, milyen eszközökkel, résztvevőkkel, eljárásokkal stb., *hogyan* hajtjuk végre a kutatást. Az elméleti és módszertani tervezés során tehát az alábbi kérdésekben szükséges döntést hozni:

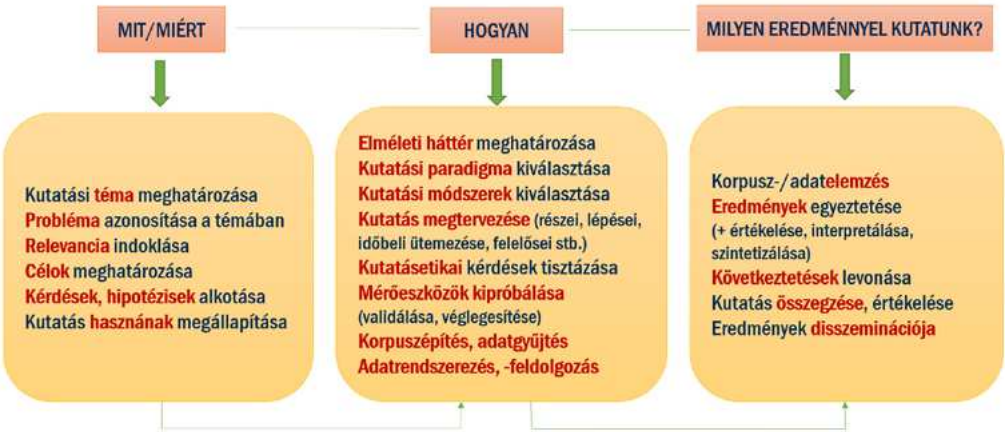
- Milyen elméleti háttér felhasználásával dolgozunk?
- Milyen kutatási paradigmát alkalmazzunk?
- Mely konkrét módszertani eszközöket (korpuszt, résztvevőket, kiválasztási szempontokat, mérőeszközöket, elemzési módszert, változókat, megbízhatóság-ellenőrző metódust stb.) válasszuk hozzá?
- Milyen részei, lépései, felelősei kell, legyenek a kutatásnak?
- Milyen kutatásetikai kérdések (engedélyek, hozzájárulások stb.) tisztázása szükséges?
- Hogyan valósuljon meg a mérőeszközök kipróbálása (validálása és véglegesítése)?
- Hogyan történjen az adatgyűjtés és/vagy a korpuszépítés? Mik legyenek a szempontjai? Mi legyen a menete?
- Milyen módszerekkel hajtjuk végre az adatrendszeresítést, -feldolgozást?

A kutatómódszertani apparátus összeállítását követően fontos áttekinteni, hogy milyen eredményeket, ismereteket várunk a kutatásból, különös tekintettel a következőkre:

- korpusz- és/vagy adatelemzéssel szerzett új ismeretek;
- eredmények egyeztetése (a kutatással szerzett új ismereteink értékelése az eddigi ismereteink és kutatási eredmények tükrében); interpretálása, szintetizálása;
- következtetések levonása;
- a kutatás összegzése és értékelése;
- az eredmények disszeminációja: a lehetséges közzétételi formák feltérképezése (szakcikk, konferencia-előadás stb.).

A fenti szempontokat és kapcsolódási pontjaikat, relációikat az 1. ábra modellezi a *Mit/miért, hogyan, milyen eredménnyel kutatunk?* kérdéssor tükrében.

1. ábra: A csoportos tudományos kutatómunka folyamatmodellje

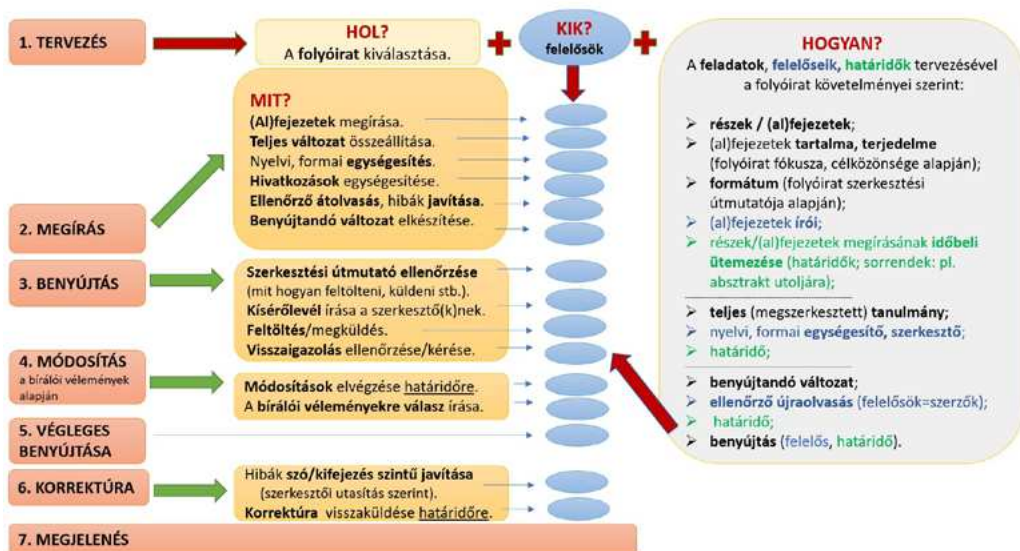

4.2. A csoportos tudományos publikálás modellezése

Az eredményes tudományos kutatómunkához hozzátartozik a megszerzett új ismeretek és az azokhoz vezető kutatási folyamat közzététele, vagyis az eredmények minél szélesebb körben történő publikálása. Ezek legelterjedtebb formája a tudományos szakfolyóirat-cikk. A szakfolyóiratban történő megjelenés folyamata hét jól körülhatárolható részfeladatra bontható (ld. 2. ábra): (1) tervezés, (2) a tanulmány megírása, (3) benyújtása a folyóirathoz, (4) közlésre való elfogadás esetén a tanulmány módosítása a bírálói és a szerkesztői vélemények alapján, (5) a módosított, véglegesnek szánt változat elkészítése és benyújtása, (6) korrektúraforduló és (7) a szakcikk megjelenése. A következőkben e hét részfeladat teendőit tekintem át részleteiben négy egyszerű, de meghatározó kérdés függvényében:

- *Hol* tervezzük a megjelenést?
- *Kikkel* dolgozunk együtt?
- *Hogyan* csináljuk?
- Pontosan *mit* csináljunk?

2. ábra: A csoportos tudományos publikálás (cikkírás) folyamatmodellje

Szerencsés, ha a tervezési fázis (2. ábra 1. pontja) első lépéseként megtörténik a *hol* kérdés tisztázása, vagyis annak eldöntése, hogy melyik folyóiratban szeretnénk megjelentetni tanulmányunkat (erről bővebben ld.: Kiszl és Winkler 2022). Ez nagymértékben hozzájárulhat ahhoz, hogy időben a lehető leghamarabb elkészüljünk, és olyan írást állítsunk elő, amely megfelel a kiválasztott publikációs fórum tartalmi és formai elvárásainak (utóbbi a megjelenés alapfeltétele). Ha már a publikációs folyamat legelején tudjuk, hogy melyik folyóirattal szeretnénk együtt dolgozni, akkor a kezdetektől fogva az adott folyóirat által megadott követelmények szerint járhatunk el a megírás során felmerülő tartalmi, kutatómódszertani, szerkesztési, etikai, formai és nyelvi kérdésekben, és nem utólagosan kényszerülünk – pluszmunkával – ezeknek megfelelően átalakítani a tanulmányt.

Az első, tervezési szakaszban célszerű eldönteni azt is, hogy a tanulmányt *kikkel* írjuk meg. Ekkor dől el, hogy kik lesznek társszerzők, és közülük ki lesz az első és az utolsó szerző, illetve a levelező szerző. Ez azért lényeges, mert a tudományos pályát végigkísérő különféle hazai és nemzetközi tudományterületi mérésekben (pl. kutatási pályázatok, egyetemi tanári kinevezés, az MTA doktora pályázat) a szerzőségi sorrendnek jelentős szerepe van. Fontos azt is tudni, hogy e szerepek megítélésében vannak tudományterületi eltérések, sajátosságok is, amelyekről érdemes előzetesen tájékozódni. Hogy kikkel írjuk közösen a cikket abból a szempontból is lényeges, hogy közülük válnak ki a megírás folyamat részfeladatainak felelősei is. Ezért kölcsönös bizalomra van szükség egymás iránt és kellő felelősségtudatra, hogy mindenki megfelelő módon és a megállapított határidőre elvégezze a rábízott feladatot, mert ha csak egyvalaki nem így tesz, az egész csoport munkáját és sikerét sodorja veszélybe.

A feladatok megfelelő módon történő elvégzésében segít, ha még a tervezési szakaszban a csoport tagjai közösen áttekintik a szükséges feladatokat és megállapodnak abban, hogy *hogyan* készítik el a benyújtásra szánt tanulmányt (ld. a 2. ábra utolsó oszlopát). Ez a gyakorlatban a megírási feladatok (az ábrában feketével szedett tételek), felelőseik (kék színű tartalmak), valamint a konkrét határidők (zöld szavak) részletes egyeztetését és megtervezését jelenti a folyóirat követelményeit szem előtt tartva, időben három egységre bontva:

(1) Megírás: részek/(al)fejezetek; (al)fejezetek tartalma, terjedelme (a folyóirat fókusz, célközönsége alapján); formátum (a folyóirat szerkesztési útmutatója alapján); (al)fejezetek írói; részek/(al)fejezetek megírásának időbeli ütemezése (határidők, sorrendek: pl. absztrakt utoljára).

(2) Ellenőrzés: a teljes tanulmány egybeszerkesztése; a nyelvi, formai egységesítést végző személy, szerkesztő kiválasztása; határidő.

(3) A benyújtandó változat elkészítése: a véglegesnek szánt verzió; ellenőrző újraolvasás (felelősök = szerzők); határidő; benyújtás (felelős, határidő).

A minden részletre (*hol*, *kikkel*, *hogyan*) kiterjedő tervezést követően veheti kezdetét a publikálási folyamat többi (a másodiktól a hetedikig tartó) szakasza (ld. a 2. ábra első két oszlopát). A folyamatra itt szakasról szakaszra (a megírástól a megjelenésig), a második oszlopban pedig tételesen mutatja be az alfejezet elején említett egyszerű, de meghatározó kérdések közül a negyedik kérdéshez tartozó teendőket, vagyis, hogy pontosan *mit* kell csinálni. A folyamatmodell harmadik oszlopa jeleníti meg az egyes feladatok felelőseit (hogy konkrétan *kik* végzik a különféle teendőket).

A folyóiratcikk publikálásának második, lényegi szakasza maga a tanulmány megírása (2. ábra 2. pontja). Ez a szakasz hat részre bontható: az (al)fejezetek megírása; a teljes szövegváltozat összeállítása; nyelvi és formai egységesítés; a hivatkozások egységesítése; ellenőrző átolvasás és a hibák javítása; a benyújtandó változat elkészítése. A részfeladatokat a szerzők végzik szakértelmük szerint, a kutatócsoport vezetőjének irányításával. Ahogy a kutatás elvégzésében, úgy a megírás részfeladatainak elosztásában is fontos szerepet játszik a csoport vezetőjének jó emberismerete és empatikussága, hogy a csoport tagjaira olyan feladatokat bízjon, amelyekhez ők rendelkeznek a szükséges készségekkel és kompetenciákkal. Ellenkező esetben nem megfelelő minőségű munka születik, ami hátráltathatja, esetenként pluszmunkára kényszerítheti a szerzőtársakat.

A harmadik szakaszban kerül sor a tanulmány benyújtására a választott szakfolyóirathoz (2. ábra 3. pont). Itt négy részfeladat különül el: a szerkesztési útmutató újbóli ellenőrzése (hogy az idő során nem változott-e valami a tartalmi és formai követelmények közül; mit, hogyan kell feltölteni az elektronikus szerkesztői felületre, vagy megküldeni a szerkesztőnek stb.); kísérőlevél írása a szerkesztőnek; feltöltés/megküldés; visszaigazolás ellenőrzése/kérése. E feladatokat a levelező szerző végzi, esetleg a csoportvezető segítségével, amennyiben a két szerepkör nem esik egybe.

Negyedik szakaszába akkor lép a közös munka, ha a bírálói vélemények összességében pozitívak, és közlésre javasolják a tanulmányt. Ebben az esetben is

azonban a bírálók és/vagy a szerkesztők kérik/kérhetik bizonyos változtatások elvégzését. Ez a publikálási folyamat negyedik szakasza (= a módosítások elvégzése: 2. ábra 4. pont). Ebben a feladatban is fontos a munkamegosztás és a változtatások egyeztetése a kutatócsoport tagjaival, hiszen mindannyian szerzői a tanulmánynak, s ezért szükséges a beleegyezésük a különféle változtatásokba. Ez a munka általában két fő részből áll: a javasolt módosítások határidőre történő elvégzéséből a tanulmányban és a bírálói véleményekre adott válaszok precíz, minden kérdésre vagy megjegyzésre kiterjedő (külön dokumentumban való) megírására. Ezt követi a publikálás ötödik szakasza: a bírálói/szerkesztői vélemények alapján átdolgozott, véglegesnek szánt verzió benyújtása (2. ábra 5. pont).

Amennyiben a végleges változatot a szerkesztők elfogadják közlésre, a tanulmány bekerül a gyártási folyamatba. Itt a szerzőknek már csupán egy feladata van: a korrektúra (2. ábra 6. pont), vagyis a tanulmány szövegének alapos átolvasása, majd az esetleges hibák azonosítása. Ezen a ponton a tanulmányban már csupán kis – írásjel, ékezet, szó vagy kifejezés szintű – hibák javítására van mód. Formai szempontból korrekcióra a szerkesztő utasítása szerint vagy magában a szövegben, vagy külön, felsorolásszerűen, az oldalszámok és a sorok számának megjelölésével van mód. Lényeges elvárás itt, hogy a szerzők a korrektúrát határidőre visszaküldjék, és késlekedéssel ne akadályozzák a gyártási folyamatot.

A publikálási folyamat legutolsó, kétségkívül legörömtelibb fázisa, amikor a tanulmány a sikeres közös munka eredményeként a választott szakfolyóiratban megjelenik (2. ábra 7. pont).

5. Összegzés: a kutatás minőségi standardjainak biztosítása

Tanulmányomban – az elmúlt évtizedek oktatói és kutatói tapasztalatára építve – tettem javaslatot egy doktori szeminárium speciális kontextusában végzett csoportos tudományos kutatás és publikálás folyamatának leíró jellegű modellezésére. A közös kutatómunka már említett pozitívumai után, zárásul szeretnék rámutatni azokra a kutatómódszertani minőségi standardokra (ezekről bővebben ld. Dörnyei 2019, Károly 2022), amelyek biztosításához több ember együttműködésére van szükség, de nem mindig könnyű hozzájutni. Csoportos kutatás esetén azonban számíthatunk a kutatótársak közreműködésére a minőségi standardok biztosításában is.

Az egyik ilyen minőségi standard a belső, mérési érvényesség (angolul⁵: *internal measurement validity*), illetve kvalitatív vizsgálatokban a hihetőség (angolul: *credibility*), amely a következő feltételek meglétét feltételezi:

⁵ A terminusoknak többféle magyar fordítása is fellelhető a magyar nyelvű kutatómódszertani szakirodalomban, ezért az egyértelműség érdekében megadtam az angol megfelelőjüket.

- a mérőeszköz (pl. kérdőív, elemzőmodell) előzetes kipróbálása és validálása (angolul: *piloting, validation*);
- a mérőeszköz szakértői validálása (angolul: *expert validation*);
- a konstruktum validitás⁶ (más szóval: a mért jelenség érvényességének) statisztikai ellenőrzése, vagyis annak vizsgálata, hogy az absztrakt konstruktum (a mért jelenség) reprezentálására gyűjtött adatok milyen mértékben képesek azt „megragadni” és a teszteredmények mennyire felelnek meg az elméletnek, amelynek a konstruktum része;
- a korpuszt alkotó szövegek, illetve a résztvevők kiválasztási szempontjainak ellenőrzése.

A másik minőségi standard a megbízhatóság. A kutatás megbízhatósága azt mutatja meg, hogy az alkalmazott mérőeszközök és eljárások adott populáción vagy korpuszon eltérő körülmények között milyen mértékben képesek ugyanolyan eredményt hozni (Dörnyei 2019: 50). A megbízhatóságot kétféle módon lehet biztosítani (a kettő együtt kell, járjon):

- a társ kódoló képzésével (angolul: *co-coder training*), hogy ő is a kutató által alkalmazott elvek szerint végezze az adatok kódolását; majd
- kontrollelemzéssel, mely során a kutató mellett, de tőle függetlenül, a társ kódoló is elvégzi az adatok kódolását vagy az egész adatbázison/korpuszon, vagy annak egy részén, majd összevetik az eredményeket. Ekkor történik meg a kódolók közötti egyezés vizsgálata (angolul: *intercoder reliability checking*), ami statisztikai módszerekkel ún. megbízhatósági együttható számítását jelenti.

A harmadik kutatásmódszertani minőségi standard, amelyhez a csoportos munka jelentős segítséget nyújt, a megismételhetőség. A tanulmány akkor teljesíti ezt a feltételt, ha a kutatásról minden olyan részletet aprólékosan bemutat, amely szükséges ahhoz, hogy az transzparens, s ez által reprodukálható legyen (Károly 2022: 34). Ehhez a következőkre van szükség:

- az elemzésmódszertani döntések ellenőrzése: amennyiben az elemzés során felmerülnek olyan kérdések, amelyekre az alkalmazott elemzési modell nem ad választ, a kutatónak kell – ideális esetben elméleti alapon – döntést hoznia, hogy hogyan jár el. Ezt követően, az elemzésben mindig következetesen e döntés szerint kell kódolnia az adatokat. Amennyiben a szerző nem tünteti fel tanulmányában ezeket az elemzésmódszertani döntéseket, a kutatás megismételhetősége sérül.
- olvasói visszajelzés a megírás minőségéről: a kutatás alapján készülő tanulmány szövegének ellenőrzése a szerző feladata. Előfordul azonban, hogy a

⁶ Erről bővebben ld.: Károly (2022: 41).

szerző nem vesz észre hibákat, vagy nem tűnik fel neki, ha a szöveg nehezen követhető, vagy helyenként nem megfelelő a stílusa. Ez sokszor abból fakad, hogy túl sokat foglalkozott már a szöveggel és „nem látja a fától az erdőt”: nem azt látja, amit leírt, hanem amit írni szeretett volna. Ilyenkor, ha valaki más is, aki jártas a tudományos publikálásban elolvassa, és jelzi vagy javítja ezeket a hibákat, a probléma kiküszöbölhető.

- a tanulmányban közölt mintaelemzés ellenőrzése: korpuszelemzés esetében a megismételhetőség érdekében célszerű egy kisebb szövegrészen végzett mintaelemzéssel illusztrálni az elemzés menetét. Ezek kontrollelemzése különösen fontos, mert mintaként fog szolgálni más elemzők számára.

A fentiek jól mutatják, hogy nehézségeik ellenére, mind a csoportos kutatásnak, mind pedig a közös publikálásnak számos olyan előnye van, amelyek révén siker övezi az ilyen munkát. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az önállóan végzett kutatás és az egyedül megírt tanulmány nem eredményezheti ugyanezt. Bizom azonban abban, hogy munkámmal segíteni tudom azokat, akik még kevesebb tapasztalattal rendelkeznek a kutatócsoportos munkában. A kutatói pálya során ugyanis elkerülhetetlen – különösen korunk globalizált és interdiszciplináris szemléletű világában –, hogy munkánk vagy pályázataink során együtt dolgozzunk másokkal és tudományos eredményeinket közösen tegyük közzé. A közös munka és siker nagy öröm.

Irodalom

- Beaugrande, R. de 1997. *New foundations for a science of text and discourse: Cognition, communication, and freedom of access to knowledge and society*. New Jersey: Ablex Publishing.
- Brown, J. D. 1988. *Understanding research in second language learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chesterman, A. 2000. A causal model for translation studies. In: Olohan, M. (szerk.) *Intercultural faultlines: Research models in translation studies – textual and cognitive aspects*. Manchester: St. Jerome. 15–28.
- Chesterman, A. 2007. On the idea of a theory. *Across Languages and Cultures* Vol. 8. No. 1. 1–16. <https://doi.org/10.1556/Acr.8.2007.1.1>
- Creswell, J. W. 2009. *Research design – Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Thousand Oaks: Sage.
- Dörnyei Z. 2019. *Research methods in applied linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Frank T., Károly K. (szerk.) 2010. *Gateways to English. Current doctoral research*. ELTE Eötvös Kiadó.
- Frank T., Károly, K. (szerk.) 2012. *125 éves a budapesti angol szak. Doktorandusz tanulmányok*. Talentum Sorozat, 16. kötet. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Hatch, E., Lazaraton, A. 1991. *The research manual*. New York: Newbury House.
- Holliday, A. 2002. *Doing and writing qualitative research*. London: Sage.

- Károly K. 2007. *Szövegtan és fordítás*. Budapest: Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789634543121>
- Károly K. 2014. *Szövegkohérenca a fordításban*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Károly K. 2022. A nyelvi közvetítés empirikus kutatásának módszerei. In: Klaudy K., Robin E., Seidl Péch O. (szerk.) *Bevezetés a fordítás és a tolmácsolás kutatásának módszertanába I. Általános rész*. ELTE FTT–MANYE Fordítástudományi Szakosztály. 27–58. <https://doi.org/10.21862/kutmodszertan1/3>
- Károly K., Ábrányi H., Kovalik-Deák Sz., Laszkács Á., Mészáros A. É., Seresi M. 2012. Szövegkohézió és sajtófordítás: kohéziós eltolódások a hírszövegek magyar–angol fordításában. *Fordítástudomány* Vol. 14. No. 2. 30–67.
- Károly K., Ábrányi H., Kovalik-Deák Sz., Laszkács Á., Mészáros A. É., Seresi M. 2013. Cohesion and news translation: An exploratory study of shifts of cohesion in the Hungarian-English translation of news stories. *Acta Linguistica Hungarica* Vol. 60. No. 4. 1–42.
- Károly K., Árvay A., Edwards M., Fekete H., Kolláth K., Tankó Gy. 2000. A szövegkohézió mérése a vizsgafordítások értékelésében. *Fordítástudomány* Vol. 2. No. 2. 36–63.
- Károly K., Fóris Á. (szerk.) 2010. *Nyelvek találkozása a fordításban. Doktori kutatások Klaudy Kinga tiszteletére*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Károly K., Fóris Á. (szerk.) 2015. *A fordítás titkos ösvényein. Doktori kutatások Klaudy Kinga tiszteletére II*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Károly K., Holló D. (szerk.) 2007–2017. *Working Papers in Language Pedagogy – WoPaLP* Vols. 1–11. ELTE School of English and American Studies.
- Károly K., Csiborné Horváth A., Engel I., Van Waarden F. 2022. A makrostruktúra újratemtése műfordításban: esettanulmány Salinger *The Catcher in the Rye* című művének két magyar fordításáról. *Fordítástudomány* Vol. 24. No. 2. 41–81. <https://doi.org/10.35924/fordtud.24.2.2>
- Károly K., Karádi G., Olgyay-Fekete J., Sulyok K. 2022. A szövegkohézió újratemtése műfordításban: esettanulmány Salinger *The Catcher in the Rye* című művének két magyar fordításáról. *Fordítástudomány* Vol. 24. No. 2. 5–40. <https://doi.org/10.35924/fordtud.24.2.1>
- Kiszl P., Winkler B. 2022. A tudományos jelenlét tudományometriai megközelítései. In: Klaudy K., Robin E., Seidl-Péché O. (szerk.) *Bevezetés a fordítás és a tolmácsolás kutatásának módszertanába I. Általános rész*. ELTE FTT–MANYE Fordítástudományi Szakosztály. 141–164. <https://doi.org/10.21862/kutmodszertan1/9>
- Saldanha, G., O'Brien, Sh. 2014. *Research methodologies in translation studies*. London, New York: Routledge.
- Snell-Hornby, M., Pöchhacker, F., Kaindl, K. (eds) 1994. *Translation studies: An interdisciplinary*. Amsterdam: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/btl.2>